

Іванкова-Стецюк О.Б., доктор соціологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник Інституту народознавства НАН України (Львів)

Стецюк М.В., магістр спеціальної психології, асистент вчителя в інклюзивному класі Львівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. №82 ЛМР Львівської області

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Зростаюча експансія візуального у цифрову епоху, внаслідок т. зв. «іконічного повороту» [1, с. 17], та зростання можливостей зображувальних інтернет-технологій має одним із своїх наслідків посилення функції соціальної дієвості мистецтва, зокрема, у питаннях інтеграції людей у відповіді на виклики сьогодення [2, с. 109]. Розуміння інтеграційного потенціалу візуального мистецтва в наші дні є необхідною професійною компетенцією фахівців, які працюють/готуються працювати у сфері культури, освіти, соціальної допомоги, а також у «третьому секторі», а саме, організаціях, які здійснюють місію соціального служіння. Для українських фахівців така професійна компетенція є особливо ваговою в часі переживання складного досвіду російської військової агресії і, відповідно, зростання кількості тих людей, зокрема, дітей, які потребують допомоги і підтримки.

Теоретико-методологічна база досліджень соціального потенціалу візуального мистецтва активно оновлюється й розширюється в останні десятиліття. Особливий інтерес становлять праці таких авторів, як Я. Данлон, Ж. Руш, Р. Сандалл, Б. Спенсер, К. Хайдер, П. Чіоззі. Зокрема, в сучасній літературі велика увага приділяється вивченню можливостей використання візуального мистецтва в контексті реалізації різного роду соціально-мистецьких ініціатив (Е.Д. Карлсон, Дж. Енгебрестон, Р.М. Чемберлен, К. Ванг, М.А. Бурріс, Т. Гарвін та інші). Особлива роль відводиться використанню можливостей соціально-психологічного впливу в ході занять арт-терапією, насамперед, в роботі з психологічними травмами (Х. Боруен-Салтер, Е. Вітегорн, Р. Прічард,

Дж. Кернот, А. Бакер, Е. Прайс та інші). Арт-терапію, серед іншого, вважають ефективною в роботі з дітьми, у яких спостерігається пост-травматичний синдром (ПТРС), зумовлений переживанням наслідків військової агресії [3, с. 222]. Насамперед це стосується дітей із особливими освітніми потребами (ООП), у яких процеси психологічної реабілітації та соціальної інтеграції зазвичай відбуваються достатньо складно.

Об'єктивна необхідність активізації практик використання інтеграційного потенціалу візуального мистецтва в діяльності психологів (зокрема, спеціальних) та соціальних працівників, зумовлює потребу в дослідженнях, націлених на виявлення актуальних моделей й форм арт-терапевтичної роботи. На даний час такого роду наукова інформація є розрізною і несистематизованою, що знижує можливості використання інтеграційного потенціалу візуального мистецтва. Зокрема, це стосується виявлення актуальних моделей використання зображувальних арт-технік та оцінювання їх ефективності за умов використання можливостей сучасних інтернет-технологій. Заняття із використанням зображувальних арт-технік (малюнок, скульптура, інсталяція) створюють сприятливі умови для виявлення наявних емоційних порушень. При цьому спеціальна підготовка та художні таланти не грають ролі, натомість, на заняттях арт-терапією заохочується творча діяльність. Це особливо важливо в ситуаціях, а коли робота арт-терапевта націлена на роботу з ПТРС для подальшої інтеграції дитини в середовище перебування, що актуально для сучасної України.

У своїй роботі керівнику арт-терапевтичних занять необхідно бути відкритим та чутливим до безлічі зовнішніх і внутрішніх факторів та використовувати різноманітні *моделі використання арт-терапевтичних технік*, серед яких, на основі критичного аналізу літератури, нами виокремлено та описано дві основних. Ми намагалися зосередитися не так на особливостях втручання, заснованого на мистецтві, як на безпосередньому арт-терапевтичному втручанні, враховуючи певні занепокоєння сучасними дослідниками щодо належного розвитку другого (арт-терапевтичне втручання) у

порівнянні з першим (вплив мистецтва на людину) [4, с.13]. За основу виокремлення моделей було взято такі критерії: 1) загальна орієнтація на вирішення тих чи інших проблем та запитів в ході занять арт-терапевтичною (зображувальною) діяльністю; 2) прихильність арт-терапевта до того чи іншого напрямку в арт-терапії (психодинамічний vs гуманістичний); 3) перспектива використання цифрових технологій для посилення ефекту занять арт-терапією.

Перша із виділених нами моделей, з умовною назвою *«інтеграційна»*, зорієнтована на формування соціально-активної поведінки дитини в ході занять, спрямованих на актуалізацію поведінкових ініціатив, із використанням не лише окремих арт-технік, але й їх поєднання в рамках заняття за певною тематикою. Ефект таких занять можна посилити, якщо арт-терапевт дасть своїм підопічним можливість використати можливості сучасних цифрових технологій. Зокрема, створення нет-артів із використанням векторної графіки уможливорює створення тематичних колажів та їхні подальші інтернет-презентації. Це є особливо цінним в умовах роботи в он-лайн форматі, вимушено актуальному в останні роки.

Друга із виділених нами моделей, з умовною назвою *«наскрізна»*, передбачає використання т.зв. наскрізного ігрового методу. При цьому задовольняється природна потреба в діяльності, в ході якої учасник арт-терапевтичних занять «добудовує» в уяві все, що на даний момент для нього недоступне, поглиблюючи раніше набутий досвід, тобто коли гра створює позитивний фон. Це особливо актуально для дітей, адже для них гра є особливою формою діяльності, в рамках якої дитина може зробити надзвичайно багато, не втомившись. Використання комп'ютерних програм в цьому випадку дає змогу посилити інтеграційний ефект від занять арт-терапією. Зокрема, це стосується можливості створення анімацій, в яких герої малюнків перетворюються на живих істот, які рухаються і виконують свою роль у відповідно організованій арт-терапевтом грі.

Підсумовуючи зазначимо таке: 1) Інтернет-ресурси посилюють інтеграційну функцію візуального мистецтва; 2) слід розрізняти інтеграційний потенціал візуального мистецтва від інтеграційного потенціалу арт-

терапевтичних занять із його використанням; 4) сучасна арт-терапія продовжує розвиватися і це дає можливість психологам актуалізувати її приховані резерви у своїй роботі; 5) використання цифрових технологій у поєднанні із традиційними зображувальними арт-терапевтичними техніками, є потенційно ресурсними у практиках арт– терапії.

Список використаних джерел:

1.Іванкова-Стецюк О., Ліщинська О. (2021). Актуальні пояснювальні ресурси у вивченні соціально-мистецьких практик в часі пандемії COVID-19 // Проблеми розвитку соціологічної теорії: Концептуальні стратегії дослідження соціальних наслідків пандемії COVID-19. Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Концептуальні стратегії дослідження соціальних наслідків пандемії COVID-19», 18–19 грудня 2020 р. (м. Київ) / Наукове видання / КНУ імені Тараса Шевченка, факультет соціології [за ред. д.соц.н. Людмили Малес, д.соц.н. Юрія Савельєва, к.соц.н. Олексія Боровського та к.соц.н. Ірини Набруско]. К.: «Наукова столиця». С.17-19.

2.Дацюк Е., Іванкова-Стецюк О. (2020). FotoVoice Project у контексті сучасних українських реалій: особливості арт-менеджменту та графічної концептуалізації. Вісник Львівської національної академії мистецтв. Вип.№43. С.98-106.

3. Сулятицький І.В. (2019). Психологічні травми війни у дітей та їх корекції// Психолого-корекційний практикум травм війни: Навч. Посібник / Іван Сулятицький, Катерина Островська, Василь Осьодло та інші. Львів, ЛНУ імені Івана Франка. 296 с.

4. Bowen-Salter H., Whitehorn A., Pritchard R., Kernot J., Baker A., Posselt M., Price E., Jordan-Hall J.& Boshoff K. (2022) Towards a description of the elements of art therapy practice for trauma: a systematic review, International Journal of Art Therapy, 27:1, 3-16.